

ULTIMUL DIALOG

Sînt numai cîteva săptămîni, de cînd scriitoarea și ziarista Marica Beligan, a avut o lungă convorbire cu Tudor Mușatescu, sortită a trece, de pe banda de magnetofon și din notițele reportericești, într-un volum de dialoguri confesive și ample, cu diferiți scriitori, și oameni de teatru, contemporani. Dialogul care urmează e numai un extras dintr-o lungă și mult mai cuprinzătoare conversație.

E, în orice caz, unul dintre ultimele documente directe ale vieții, cu-vîntului, și spiritului lui Tudor Mușatescu. Ceva din prezența morții se lasă întrevăzut, prin formulările atît de vii, atît de ascuțite, atît de amuzante, ale lui „Nenea Tudorică“, făcînd să plutească asupra lor o diafană și întristătoare ceață. Sîntem, cu melancolie, bucuroși că am putut obține aceste pagini, pentru a da cititorilor noștri și a ne da nouă înșine, iluzia de a auzi glasul lui Tudor Mușatescu, încă de lingă noi.

— Tudor Mușatescu, un mare scriitor, un strălucit om de teatru, un spirit viu, ales, pătrunzător. Dar dumneavoastră știți mai bine decît mine cine-i Tudor Mușatescu, nu-i așa?

— Pseudonimul meu.

— Iată un excelent mușatism. N-ați vrea să-l completați?

— Ba da. Dar abia am început. Uite ce e: eu cred că fiecare om este geamănul unui anonim. Personal am trăit mai multe vieți, unele din ele îmi aparțineau numai mie, altele le-am împrumutat numele. Ce-i foarte curios, e că cele cărora le-am dat numele meu sînt cele mai cunoscute.

— Există o vîrstă a înțelepciunii. Ați pășit în această vîrstă?

— A înțelepciunii? „Pentru“ înțelepciune.

— Dacă vreți dv., „pentru“.

— Dacă-i vorba pe așa, nici nu m-am născut încă.

— Ce înseamnă pentru dv. înțelepciunea: resemnarea, indiferența, entuziasmul?

— În nici un caz abandonul.

— Dar entuziasmul?

— Entuziasm și înțelepciune sînt noțiuni incompatibile. Cît privește înțelepciunea, ea nu există în stare pură. Fiecare trebuie să fie propriul său bijutier. Vrajitorul care scoate dintr-un cărbune mort, stîns, o piatră

prețioasă, e un înțelept. Și cei care fac cultura lumii sînt înțelepți. Din păcate, cei ce iau în mînă o carte, nu se gîndesc la munca meșterului.

— Ce înseamnă pentru dv. anii de bătrînețe: o povară, un privilegiu ori o posteritate anticipată?

— Pot să mă exprim mai liber?

— Vă rog, vă rog...

— Povară, privilegiu, posteritate? Nu. Pur și simplu o măgărie.

— Vi se întîmplă vreodată seara, înainte de a adormi, să vă gîndiți la ce a fost? Să re trăiți trecutul?

— Eu nu re trăiesc trecutul. Mă menajez.

— Și atunci la ce vă gîndiți înainte de a vă culca?

— Citesc. Și mă gîndesc la ce va fi după noaptea aceea. Cel mult îmi amintesc. Dar refuz din toată ființa mea să revin pe unde am mai trecut.

— Dacă ar fi ca miracolul să se împlinească și să puteți reîncepe totul din nou, de la capăt, ce drum v-ați alege?

— Poate răspunsul meu să fie surprinzător. Dar în orice caz e sincer și nedeliberat. Aș fi vrut să fiu mamă.

— Bine, dar, după informațiile mele, un tată nu poate fi o mamă.

— Mai întrebă concesiile ce-și fi vrut să fie. Dacă c pe ce sint, n-aș vrea să fi fost altceva decît ce am devenit.

— Viața dv. e una din cele mai bogate, mai pline. Ați cunoscut succesul în literatură, ați făcut una din cele mai frumoase și mai sigure ascensiuni în teatrul românesc, aveți o familie, un copil... Vă socotiți un om împlinit?

— Pînă la copil... Aș fi vrut doi.

— Care din concesiile, pe care le-ați făcut de-a lungul anilor, a fost obligatorie, necesară? Care din concesiile s-au dovedit de prisos?

— În principiu, concesiile nu sînt obligatorii. Sînt uneori capitulări, alteori expresia bunăcreșterii, a prieteniei, a iubirii. Dar concesiile e aproape totdeauna o abdicare.

— Deci e un lucru zadarnic. Ați făcut zadărnicii?

— N-am pără în cap cite concesiile am făcut. În fiecare zi cel puțin una.

— Așadar, existența dv. a fost o suită de abandonuri, așadar ați obținut victoria prin capitulări?

— N-am zis asta. Socot concesiile — în esența ei — o capitulare. Dar trebuie să-mi completez ideea ca să mă înțeleg exact. E nevoie, dacă vrei să fii o ființă vie, să abdică, din cînd în cînd, de la rigorile abstracte, să cedezi. Toate concesiile mele au izvorit din dragoste, și apoi însăși dragostea e o concesiile și anume cea mai mare pe care o face ceea ce e aprig, egoist în noi. Pînă și ofițerul stării civile, cînd dăruiește oficial un om altuia, le face o concesiile...

— Ați însoțit totdeauna umorul de duioșie. E o chestiune de temperament sau ați dorit să răspundeți astfel gustului public?

— E transpunerea orizontală, adică pe foaia albă a manuscrisului, a lumii verticale care sînt. Oricum, eu mă consider un romantic — mă flatez puțin — oricum eu sint un liric. Și apoi mi-e drag publicul. Deci amindouă tendințele s-au îmbinat. Am să-ți dau un exemplu. La prepararea acidului sulfuric, în camera de plumb există o substanță care contribuie la realizarea acestui acid. După ce această substanță și-a jucat rolul de catalizator, ea poate fi despărțită de acidul sulfuric. Și în scrierile mele, duioșia care intră în componența satirei poate fi ulterior reținută. Iar eu o păstrez fiindcă fără ea nu pot continua.

— V-au interesat vreodată problemele bănești? Ați avut această patimă?

— Am fost totdeauna cel mai bogat om din jume. Dacă am avut cei cinci lei care-mi trebuiau, eram fericit. Niciodată nimeni n-a știut că eram sărac, sărac. Am ținut să-mi păstrez demnitatea „lipsei” și să-mi asigur un cavalierism al mizeriei.

— V-a umilit cineva vreodată în viață? I-ați iertat-o?

— Nu! Nu! Pentru că nu suport umilința! Am replicat contondent. Nimeni nu bănuia, într-un omuleț oarecare, forța și dorința de a răspunde imediat, pe loc. Dar eu așa eram. Cît privește celelalte umilințe — de alt ordin — am încercat să le plătesc exact pe limba în care au fost rostite. Numai cînd nu mă ajutau mijloacele a trebuit, vai, să le iert.

— Cine v-a ajutat? Și cum?

— Talentul. Eu n-am dat telefoane, n-am ciocănit la uși. Mai sînt o grămadă de oameni în viață care pot s-o confirme.

— Dar nimeni nu a venit din propria sa inițiativă să vă dea un sprijin?

— Niciodată. Cînd după 24 de piese scrise și păstrate în sertar am prezentat pe cea de a 25-a Asociației Criticii Dramatice care acorda un premiu (pe care nu l-am primit niciodată), piesa a fost jucată de Teatrul Național. Totdeauna unica mea carte de vizită a fost pagina scrisă de mine. Nu dătoresc *nimănui, nimic*.

— Citiți mult?

— Enorm!

— Ce cărți ați citit în ultima vreme?

— În special literatură românească. Orice apariție nouă. Și ca să fiu mai sigur că nu-mi scapă nici o carte (asta nu înseamnă că le citesc pînă la capăt), m-am abonat la o librărie și mi le aduce acasă un băiat care se recomandă ziarist, însoțindu-le de un fel de prezentare.

— Literatură străină nu citiți?

— Ba da. Dar vreau să precizez că, adineaori, mă refeream la roman. În poezie lucrurile stau altfel. Aici sînt realmente valori, dar lăsînd la o parte cîteva excepții fericite, dăm peste nenumărate caraghioslicuri. Firește, autorii lor sînt la fel de stăruitori în a-și obține un post, un credit la Fondul Literar, o bursă în străinătate, o situație în cultură, utilizînd arsenalul anticultural îngăduit în asemenea cazuri. Scandalul, revendicarea impertinentă, atacul huliganic sînt cîteodată fundamentul unor cariere artistice. Plachetele de versuri de care vorbesc nu spun nimic, nu se adresează nimănui, se scriu pentru un cerc închis, pentru un cerc de laudători care-și trec elogiul unul altuia într-un dute-vino infernal.

— Și după opinia dv., cărui fapt se datorează această invazie de mediocrități?

— Îngăduințele acordate unei — cum să-i zic — cirezi, nu, pardon, cirezi nu-i bine zis, că mie-mi plac viteii, unor duzini de poeți de duzină.

— Dar dacă printr-acești poeți, astăzi respinși de dv., sau de gustul public, se află talente care miine vor face gloria literaturii românești?

— În așteptarea lui Godot trăim cu toții, dar nu e nevoie pentru asta de 450 de volume tipărite deodată. Decit să-mi pierd vremea ca să descopăr un vers bun într-o tonă de hîrtie, mai bine-mi scriu memoriile. Evident, din cînd în cînd, apariția unui poet (ca Sorescu) sare în ochi, mai ales lingă atîtea delicate și cartonate comprimate de tăcere. Eu nu scriu cronică literară fiindcă mi-e milă de acești poeți de rînd, dar în memoriile mele, care sînt cea mai sinceră cronică (alături de elogiile către Marin Sorescu sau Nichita Stănescu sau Ana Blandiana) mă ridic contra tuturor făcătorilor și agramăților care țin afîșul zilei.

— Care este piesa pe care n-ați scris-o, și ați dori s-o așterneți urgent pe hîrtie?

— Prima care mi se va cere de către primul dintre teatre.

— Trebuie să trag de aici concluzia, nu-i așa, că orice ansamblu v-ar cere un text, veți scrie același text și anume cel pe care-l purtați în inimă. Dar să trecem la altă chestiune: Povestiți-mi, vă rog, o întîmplare care v-a zguduit în ultimul timp.

— Au fost multe. Cred că m-a impresionat deosebit moartea prietenului meu, Adrian Maniu. A fost o foarte grea lovitură. Apoi, Ion Iancovescu a avut grijă să-mi facă o plăcere identică.

— Dv. sînteți autorul multor adaptări și prelucrări. Din ce motive s-au născut ele?

— În momentul cînd începeam cu amicului și colaboratorul meu Sică Alexandrescu această muncă, teatrul se găsea într-un moment de dificultate. Deci, țelul a fost să antrenăm marele public.

— Care este prima piesă pe care ați văzut-o și care v-a impresionat?

— *Însir-te mărgărite*. Aveam 13 ani și venisem să-mi iau premiul de la „Tinerimea Română”. Îmi amintesc că la spectacol se găsea și Victor Eftimiu. Mi-am dorit atunci, pe loc, definitiv, să devin autor dramatic. Să ies la final să culeg aplauze, și să mi se zică „maestre”. Dar de ieșit la aplauze n-am ieșit niciodată. Consider că publicul trebuie să-și imagineze autorul piesei pe care o vede, să-i poată face portretul după propria lui fantezie, și că nu sade frumos să-i spulberii iluziile.

— Cîte pagini cuprinde opera dv.?

— N-aș putea preciza. 1.000 de acte și vreo 30.000 de pagini. În plus articole de jurnal, scenarii și interviuri.

— Toate piesele dv. au fost jucate?

— Aproape toate.

— Despre critică ce părere aveți?

— Nu rostul ei trebuie pus în discuție, asta-i clar, clar ca lumina zilei pentru oricine, dar rostul unora în critică e îndoicnic.

Tablouri de familie

N-au competență. Și apoi a devenit detestabil obiceiul ca fiecare scriitor să-și ia cite un critic, îndeplinind, public, funcția de servitor și, intim, cea de camerist intelectuală, amîndouă slujbele fiind retribuite din statul de salariu al revistei ori editurii pe care o conduce cu eleganța arendașilor de pe vremuri.

— Ce opinie aveți despre colegii dv., dramaturgii?

— Îi numeri pe degete. Eu am zece degete și nu vreau să fiu nedrept cu miinile mele.

— Ați fost animator de teatru și regizor. V-a plăcut mai mult să fiți scriitor?

— Cine vrea să facă teatru, acela trebuie să știe totul despre această artă.

— Ați avut prieteni foarte buni. Mai aveți și acum?

— Mai am... Dar cei mai mulți au dispărut. Arghezi a fost ultima mea cînstire în materie de prietenie. Și Adrian Maniu. Și Camil Petrescu. Oameni care, deși aveau firi dificile, nu au izbutit niciodată să mă supere.

— Ce credeți despre umor?

— Umorel adevărat este haz cu studii universitare. A nu se confunda cu mitocănia veselă.

— Cum o ducem cu umorul?

— Cît mai trăiesc eu, bine.

Interviu luat de

MARICA BELIGAN